

دانشگاه آزاد اسلامی

واحد تهران مرکز

دانشکده هنر و معماری / گروه نمایش

پایان نامه

برای دریافت درجه کارشناسی ارشد (M.A)

گرایش : نمایش

عنوان:

دستیابی به شیوه استخراج نمایش از حکایات گلستان سعدی

استاد راهنما:

جناب آقای دکتر اردشیر صالح پور

استاد مشاور:

سرکار خانم منیژه محامدی

پژوهشگر:

علی عراقچی

تابستان ۱۳۸۹

تعهد نامه اصالت پایان نامه کارشناسی ارشد

ای‌نجانب علی عراقچی دانش آموخته مقطع کارشناسی ارشد ناپیوسته به شماره دانشجویی ۸۹/۴/۱۵ در رشته نقاشی که در تاریخ ۸۹/۴/۱۵

از پایان نامه خود تحت عنوان : دستیابی به شیوه استخراج نمایش از حکایات گلستان سعدی

بدی‌نوسی‌له متعهد می‌شوم:

۱- این پایان نامه حاصل تحقیق و پژوهش انجام شده توسط ای‌نجانب بوده و در مواردی که از دستاوردهای علمی و پژوهشی دیگران (اعم از پایان نامه، کتاب، مقاله و ...) استفاده نموده‌ام، مطابق ضوابط و رویه‌های موجود، نام منبع مورد استفاده و سایر مشخصات آن را در فهرست ذکر و درج کرده‌ام.

۲- این پایان نامه قبلاً برای دریافت هیچ مدرک تحصیلی هم سطح، پایانی‌تری یا بالاتر) در سایر دانشگاهها و موسسات آموزش عالی ارائه نشده است.

۳- چنانچه بعد از فراغت از تحصیل، قصد استفاده و هرگونه بهره برداری اعم از چاپ کتاب، ثبت اختراع و ... از این پایان نامه داشته باشم، از حوزه معاونت پژوهشی واحد مجوزهای مربوطه را اخذ نمی‌م.

۴- چنانچه در هر مقطع زمانی خلاف موارد فوق ثابت شود، عواقب ناشی از آن را بپذیرم و واحد دانشگاهی مجاز است با ای‌نجانب مطابق ضوابط و مقررات رفتار نموده و در صورت ابطال مدارک تحصیلی ام‌هی‌چگونه ادعایی نخواهم داشت.

نام و نام خانوادگی: علی عراقچی

تاریخ و امضا:

بسمه تعالی

در تاریخ: ۸۹/۴/۱۵

دانشجوی کارشناسی ارشد خانم/ آقای الهه سادات آل یسن از پای‌ان‌نامه خود دفاع نموده و با نمره ۱۷ تمام به حروف هفده و با درجه بسیار خوب مورد تصویب قرار گرفت.

امضاء استاد راهنما

بسمه تعالی

دانشگاه آزاد اسلامی - واحد تهران مرکزی

دانشکده هنر و معماری

XX

(این چکیده به منظور چاپ در پژوهش نامه دانشگاه تهیه شده است)

نام واحد دانشگاهی : تهران مرکزی	کد: ۱۰۱	کد شناسایی پایان نامه: ۱۰۱۶۰۳۰۷۸۸۳۰۱۵
عنوان پایان نامه: دستیابی به شیوه استخراج نمایش از حکایات گلستان سعدی		
نام و نام خانوادگی دانشجو: علی عراقچی	تاریخ شروع پایان نامه: ۸۸/۴/۱۰	تاریخ اتمام پایان نامه: ۹۰/۴/۱۰
شماره دانشجویی: ۸۶۰۰۲۸۱۴۰۰۰		
رشته تحصیلی: نقاشی		
استاد / استادان راهنما: جناب آقای دکتر اردشیر صالح پور استاد / استادان مشاور: سرکار خانم میژه محامدی		
چکیده :		
<p>اگر شاهنامه و یا مثنوی معنوی و یا دیوان عطار نیشابوری و یا خمسه نظامی تا کنون مترو معیار ارزشهای دراماتیکی مورد ارزیابی قرار گرفته اند و نسبتاً خوب از آنان به شکل نمایشنامه استخراج شده است اما حکایات سعدی بیشتر از منظر و مرایای ادبی مورد نظر بوده و نگاه نمایشی ویژه ای به آنان صورت نگرفته است.</p> <p>شرح داستانی، اتفاقات دراماتیک زبان نمایشی از جمله خصیصه های این حکایات است که در عین کیتمه گرائی (مینی مالیزم) می تواند مبنای یک اثر نمایشی بلند و یا یک برش نمایشی قرار گیرد.</p> <p>حکایت کوچکترین واحد و مقیاس ادبی روایت ایرانی است و پژوهنده بر آن است که تا این مدیوم را به نمایش تبدیل سازد.</p>		

نظر استاد راهنما برای چاپ در پژوهش نامه دانشگاه مناسب است تاریخ و امضا
مناسب نیست

فهرست مطالب

صفحه	عنوان
۱.....	مقدمه.....
	فصل اوّل:
۳.....	نگاهی به آوازه و تاثیر سعدی در جهان.....
	فصل دوم:
۱۳.....	نگاهی به گلستان.....
۱۴.....	۱-۲- «گلستان» ثمره‌ی تکاپوی سالیان زندگی سعدی.....
۱۵.....	۲-۲- سعدی آثار پیش از گلستان را پریشان‌گویی می‌داند.....
۱۷.....	۳-۲- سعدی ستایشگر پادشاهان نیست.....
۱۹.....	۴-۲- سعدی آموزگار نجات جان آدمی است.....
۲۱.....	۵-۲- قدرت تخیل سعدی در قصه‌های پندآموز او.....
۲۳.....	۶-۲- سعدی برای خوش‌آیند شاهان سخن نمی‌گوید.....
۲۴.....	۷-۲- صراحت بیان سعدی در حکایت‌های گلستان او.....
۲۵.....	۸-۲- تربیت‌پذیری از دیدگاه سعدی.....
۲۷.....	۹-۲- نقد اندیشه‌های سعدی.....

۲-۱۰- بیان تصویری حکایت‌های سعدی..... ۲۹

۲-۱۱- تخیل سعدی در قصه‌پردازی و درس‌آموزی از حکایت‌های او..... ۳۱

فصل سوم:

۳-۳۲- پیوندهای داستان و نمایشنامه..... ۳۲

۳-۱- داستان و اجتماع..... ۳۳

۳-۲- تأثیر علم جامع‌شناسی و تحولات اجتماعی..... ۳۵

۳-۳- تأثیر خواست جامعه از هنر..... ۳۶

۳-۴- اهمیت داستان در آثار نمایشی..... ۴۰

۳-۵- فقدان داستان در آثار نمایشی..... ۴۲

۳-۶- تفاوت داستان با نمایشنامه..... ۴۹

۳-۷- حرکت در داستان و نمایشنامه..... ۵۱

۳-۸- نمایشنامه‌های بدون داستان..... ۵۳

۳-۹- انگیزه انتخاب داستان برای نمایشنامه..... ۵۵

۳-۱۰- پرورش موضوع در نمایشنامه..... ۵۹

۳-۱۱- تقویت طرح در نمایشنامه..... ۶۲

۳-۱۲- وجوه مشترک داستان و نمایشنامه..... ۶۴

۳-۱۳- جایگاه درام در نمایشنامه..... ۶۸

فصل چهارم:

- ویژگیهای «کهن حکایات فارسی» برای اقتباس نمایشی..... ۶۹
- ۴-۱- حکایات فارسی میراث‌داران قصه‌های شفاهی..... ۷۲
- ۴-۲- حکایت و انواع آن..... ۷۵
- ۴-۳- مضمون و موضوع‌ها در حکایت‌های فارسی..... ۷۶
- ۴-۴- روایت در حکایت فارسی..... ۷۹
- ۴-۵- عناصر داستان..... ۸۱
- ۴-۵-۱- آشنا شدن با شخصیت‌های داستانی..... ۸۳
- ۴-۵-۲- تطبیق هویت خود بر اشخاص داستان..... ۸۴
- ۴-۵-۳- شرح بعضی از اصطلاحات مهم‌تر..... ۸۷
- ۴-۶- چالش‌های اقتباس از حکایت‌های فارسی..... ۸۹

فصل پنجم:

- نتیجه‌گیری در قالب بازخوانی متن..... ۹۰
- ۵-۱- حکایت (۱۶)- باب اوّل..... ۹۶
- ۵-۱-۱- ویژگی‌های روایی و ظرفیت‌های نمایشی حکایت فوق..... ۱۰۰
- ۵-۲- حکایت (۲۷)- باب اوّل..... ۱۰۱

۱۰۵.....۱-۲-۵ ویژگی های روایی و ظرفیت های نمایشی حکایت فوق.....

۱۰۷.....مؤخره.....

۱۰۸.....منابع و مأخذ.....

فصل اول

کلیات طرح

مقدمه

متون کهن فارسی، میراث یادگار و گنجینه ارزشمند روزگار گذشته است، به گونه‌ای که دریایی از حکمت، فرهنگ و دانش را در برابر بازماندگان قرار می‌دهد. نکته‌های نهفته در قلب حکایت‌ها، تشنه‌جانی جست‌وجوگران صراط مستقیم را با نوشیدن جرعه‌ای از این جام فرو می‌نشانند و آنان را بر نوشیدن جامی دیگر مشتاق‌تر می‌سازد. گذشت روزگاران از جادوی نهفته در واژه‌ها و مفاهیم عالی آن نکاسته و اثری بر جلوه انوار آفتاب‌وار جملات آن نگذاشته است و چه بسا همچون گوهری در صدف به ارج و قدر آن افزوده شده است.

اینک این ما اصحاب رسانه و دریایی بی‌کران از فرهنگ و اندیشه در برابرمان! کدام تار و پود در طرح حکایتی بر جای مانده از قلم حکایت‌گری است که می‌تواند در قالب رسانه‌ای نو، مانند سینما و با بیانی مخصوص این زمان و مکان در جامه‌ای دیگر، روایتی

۱-۱ بیان مسئله

«آندره دوریه» در سال ۱۶۳۶ یعنی در اوایل قرن هفدهم برای اولین بار گزیده ای از «گلستان سعدی» را در پاریس ترجمه کرد و به چاپ رسانید. این ترجمه سبب شد تا فرانسویان پیش از هر شاعر دیگری با «سعدی» آشنا شوند. ۶۸ سال پس از ترجمه گلستان، «گالان» هزار و یک شب را ترجمه کرد و آندره دوریه پس از «گلستان» سعدی، «قرآن مجید» را ترجمه کرد. (اسماعیل آذر، ۱۳۸۰، ۲۵).

مطالب یاد شده اهمیت سعدی را در اروپا و خاصه در کشور فرانسه مشخص می کند. در آلمان «فردریش اکسن باخ» و «ادام اولیاریوس» در سال ۱۶۵۴ به ترجمه آثار سعدی همت گماشتند.

استفن «سولیوان» گزیده ای از گلستان را ترجمه کرد و در اختیار انگلیسی زبان ها قرار داد و در آمستردام، «ژاننیوس» متن فارسی را با ترجمه لاتین منتشر کرد. همزمان با ترجمه های یاد شده، «دویسبرگ» ترجمه هلندی آن را منتشر کرد. اما باید دانست که آثار سعدی در قرون ۱۸ و ۱۹ اوج گرفت و در کمال شهرت خود واقع شد. در

انگلیس، "آدیسون" اولین خاورشناسی بود که مقاله ای با نام تمثیل فارسی قطره آبی که به مروراید مبدل شد نوشت. سال ۱۷۷۴ سه نفر از خاورشناسان آثاری را از سعدی منتشر کردند که همچنان بر شهرت او افزود؛ نخست "افسانه های اخلاقی و داستان های شرقی" توسط "آبه بلانشه"، دوم "تمثیل های منتخب از گلستان" یا "بستری از گل ها" توسط "استفن سولیوان" و سرانجام اشعاری متضمن ترجمه هایی از زبان های آسیایی اثر "سر ویلیام جونز". در سال ۱۷۸۹ "آبه گودن" گلستان سعدی را برای سومین بار در فرانسه ترجمه و منتشر کرد. ترجمه "تانکوانی" نیز از ترجمه های مطرح بود؛ چراکه او در سال ۱۸۰۷ به اتفاق "ژنرال گاردان سمله" ترجمه جامعی از گلستان ارائه کرد که مزیت آن بر ترجمه های پیشین، دقت مترجم آن بود. "آندره شنیه" شاعر و مترجم بدفرجام هم می خواست ترجمه ای از گلستان به دست گیرد که در گیر و دار مسایل سیاسی به قتل رسید.

۱-۲ هدف تحقیق

در آغاز قرن نوزدهم، نویسنده ای به نام "پواسن دولاشابوسی یر" نمایشنامه منظومی با نام "گلستان" یا "محلل سمرقند" نوشت. نمایشنامه در سه پرده بود و لحن طنز گونه داشت. این نمایشنامه تحت تاثیر گلستان سعدی نوشته شده بود و در آن مفاهیمی به چشم می خورد که "پواسن" گاهی مستقیم آنها را ترجمه کرده و در ضمن نمایشنامه خود آورده است. شخصیت نخست در این نمایشنامه "گلستان" نام دارد که این گلستان به عنوان شخص سعدی مورد توصیف و ستایش قرار می گیرد. این نمایشنامه بر ذهن و زبان نویسندگان و شاعران بعد از خود تاثیر گذاشت و توجه شیفتگان رمانتیک را به خود جذب کرد. "ویکتور هوگو" -قاید رمانتیک های فرانسه- از اولین شخصیت هایی بود که تحت تاثیر سعدی و دیگر شاعران و نویسندگان شرق، خاصه ایران، کتاب شرقیات خود را به رشته تحریر درآورد.

با وجودی که هوگو زبان فارسی نمی دانست، اما دوستانی مانند "ژول مول" و "ارنست فویینه" داشت که تجربه ها و اطلاعات آنها را در کار می کرد و از آنها بهره می برد. پس از هوگو، "آلفرد دو موسه" تحت تاثیر سعدی یکی از بهترین آثار خود را "سرگذشت سار سفید" نام نهاد و در سال ۱۸۵۳ منتشر کرد. در قرن نوزدهم،

رمانتیک ها از جمله آلفرد دو موسه ، ویکتور هوگو و "دبورد والمور" سعی می کردند تا داستان ها و حکایت های شرقی را در آثار خود نقل کنند و از سوز و گداز های عاشقانه پرهیزی نداشته باشند. "لوکنت دولیل" با توجه به گلستان و بوستان سعدی قطعه ای با نام "گل های اصفهان" سرود. در پایان قرن نوزدهم یعنی دوره رمانتیک های اروپایی، شاعران و نویسندگان جمعیت خاطر خود را از دست داده بودند. انسجامی که لازمه کار بود، کم و بیش از هم پاشیده و هرکس راهی برای خود گزیده بود. یکی از آنها "اوژن مانویل" بود که در نیمه دوم قرن نوزدهم، یعنی سال ۱۸۸۸ داستان هایی را با نام "شعرهای خانه و مدرسه" به رشته تحریر درآورد. مانویل در داستان های یاد شده خیلی روشن و شفاف از سعدی یاد می کند و سیر کارش نشان می دهد که او سخت تحت تاثیر سعدی است.

"آندره بلسور" نیز یکی دیگر از نویسندگان و شاعران البته نه چندان مطرح است که چکیده تفکر سعدی را در گلستان اخذ کرده و مطالب اجتماعی و انتقادی خود را براساس آن طرح کرده است. "میریام هاری" شاعر دیگری است که سفری به شیراز

کرده و سخت تحت تاثیر مطالبی قرار گرفته که بر روی سنگ مزار سعدی نوشته شده است. همچنین "پرنس بیسکو" از شاهزادگان رومانیایی که در کشور فرانسه بالیده بود، با شور و شیفگی روانه ایران می شود، به اصفهان می رود و تحت تاثیر جاذبه های ایران قرار می گیرد. از شاعران دیگری که به طور عمیق تحت تاثیر سعدی است و آرزو می کند که بتواند چون او گلستانی دیگر خلق کند، "کتس دونوآی" است. او هم اهل رومانی بود و در کتابی که در سال ۱۹۰۷ در پاریس با نام "شگفت زدگی ها" پدید آورد، چنان به سعدی پرداخته و از او و آثارش سخن به میان آورده که گویی روحش با او آمیخته است. او خیال و حقیقت را به هم پیوند داده و توانسته است شیرین کاری های گلستان سعدی را با کلام خود در هم آویزد.

"موریس بارس" نویسنده بلند آوازه عصر حاضر نیز چنین می اندیشد. او که از روزگار کودکی در گلستان سعدی پرورش یافته بود، چندان که به گفته خودش، همه آسیا را در آن تنفس می کرد (... هنوز هم من گل سرخ را بسیار دوست دارم؛ زیرا از شیراز آمده است)، توانست بر نویسندگانی چون "هانری دو مونترلان" و "برادران تارو" تاثیر

بگذارد و پیوند فکری آنها را با سعدی برقرار کند. "موريس بارس" نیز رهبر اتحادیه وطن پرستان فرانسه بود که در ارتباط با ماجرای "دریفوس" با رهبر اتحادیه طرفداران حقوق بشر که "امیل زولا" بود، درگیر تعارضاتی شدند. البته فرآیند آن بر بسیاری از مکتب های ادبی قرن بیستم تاثیر گذار بود. از شاعران و نویسندگان دیگری که تحت تاثیر سعدی بوده، "لیون گی یو دوسه" است.

او در آثار خود از چند ایرانی یاد می کند که خود نشانگر تاثیر افکار ایرانی بر شاعر است. لیون حدود نیم قرن شعرهایی سرود و داستان هایی نوشت که در همه آنها از نام و آثار سعدی بهره داشت. آثار او به شرح زیر است:

"در گلستان سعدی" که در ۱۹۵۹ منتشر شد و شامل داستان هایی بود که وی از سعدی یا دیگر سخنوران ایرانی خوانده بود؛ دیگر، "حصار گل ها" در دو بخش "عشق و مرگ" و "گل و خار"؛ همچنین "راه سعدی" که در این کتاب از حدود ۵۰ حکایت سعدی بهره برده است؛ "بوستان غرق در گل" که دارای هفت باب است؛ "گلزار سعدی" که بعدها در کتاب اصلی او در "گلستان سعدی" ادغام شد، از آثار

این نویسنده است؛ همچنین "بوستان سعدی" صورت کامل تری از کتاب "بوستان غرق در گل"؛ "قصه های لافونتین من" که در ۱۹۵۹ منتشر شد و شامل حکایاتی برگرفته از سعدی و برخی داستان سرایان اروپایی است.

آنچه در آثار سعدی، گی یو دوسه را مجذوب می کرد، ارزش اخلاقی حکایات او و نیز رقت احساسات و نکته سنجی و ظرافت طبع او بود. شاعر، سعدی را سراینده سرود عشق و ایران را سرزمین گل و زیبایی می داند. بین شاعرانی که اصالت فرانسوی ندارند، باید از "ژان کبس" بلژیکی یاد کرد. او توانست تا حد زیادی با آثار سعدی الفت بگیرد و آنها را درک کند. سعی کرد به شیوه سعدی و با همان مضامین، گلستانی تدوین کند که هیچ گاه زوال نپذیرد و به قول سعدی، گردش زمان عیش ربیعی را به طیش خریف مبدل نکند. در بین شاعران فرانسه که تحت تاثیر آثار سعدی قرار گرفته اند، "آراگون" جایگاه خاصی دارد. او کتابی به نام "الزا" دارد و در سراسر این اثر، بوی عطر ایران و رایحه تفکر سعدی آشکار است. در روزگار قرون وسطا، دو جهانگرد به نام های "مارکوپولو" و "سر جان ماندویل" در بازگشت به وطنشان مطالبی راجع

به ایران ارایه دادند. اصولاً گزارش های ایران گردان بیش تر متوجه مضامین تاریخی، آن هم نه به شیوه ای صحیح بوده است. "سر آنتونی جنکینسون" در سال ۱۵۶۱ از سوی یک شرکت روسی به ایران آمد.

۱-۳ سوالات تحقیق

اطلاعاتی که او در سفرنامه خود از ایران به دست داد، مورد توجه شاعران بزرگی چون "شکسپیر" و "میلتون" قرار گرفت، ولی همچنان اطلاعاتی نبود که بتواند عمق وجود شاعران و نویسندگان انگلیسی را برانگیزد. در قرن هفدهم، "برادران شرلی" از ایران دیدن کردند و گزارش آنها هم مورد توجه بسیاری از شاعران و نویسندگان انگلیسی از جمله "توماس هربرت" قرار گرفت. اولین دستور زبان فارسی در کشور هلند و در شهر "لیدن" تدوین شد. کتاب یاد شده در نیمه اول قرن هفدهم منتشر شد. "دیدرو" و "ولتر" تحت تاثیر سعدی قرار گرفتند. "سر جان شاردن" سفرنامه خود را همراه با ترجمه ای از بوستان در سال ۱۶۸۷ به زبان انگلیسی و همچنین فرانسه منتشر کرد. حتی "ژوزف آدیسون" تحت تاثیر ترجمه یاد شده، کتابی به نام "داستان کوتاه فارسی"

نوشت که توجه او به سعدی در این کتاب، ارادت او را به این شاعر ایرانی روشن می کند.

در سال ۱۷۷۱، "سر ویلیام جونز"، شخصیتی که برای نشر زبان فارسی تلاش بسیار کرد و خود عاشق این زبان بود، کتابی با نام "دستور زبان فارسی" تالیف کرد که بسیار مورد توجه و بهره برداری قرار گرفت؛ به طوری که شیفتگان زبان فارسی از این کتاب به عنوان مآخذ معتبری استفاده می کردند. در این کتاب، شعرهایی از سعدی نیز ترجمه شده بود. در اواخر قرن هجدهم، سال ۱۷۹۱ "فرانسیس گلدوین" پاره هایی از حکایت های سعدی را که جنبه اخلاقی داشت، در قالب کتابی به نام "پند نامه" ترجمه کرد. بعد از او، شخصی به نام "هارینگتون" تصمیم گرفت تا آثار فارسی و عربی سعدی را ترجمه کند. در مسیر این کار، شخصی به نام "مولوی محمدرشید" زحمات بسیاری در این راه متحمل شد. "سامویل روسو" مجموعه ای را فراهم آورد که ظاهراً دستور زبان ویلیام جونز را کامل می کرد، ولی در این مجموعه، ترجمه اشعاری را به طور منتخب از شاعران ایرانی از جمله سعدی آورده بود که البته همه

ترجمه ها از خود او نبود و به اصطلاح و به احتمال قوی گلچین کرده بود. "جیمز دمولین" گلستان سعدی را کتابی می داند که در برقراری عدالت در نظام های حکومتی می تواند موثر واقع شود. "رولاندسون" نیز تحلیل گفتار های گلستان را در اوایل قرن نوزدهم، یعنی سال ۱۸۲۸ منتشر کرد.